

УДК 341.01 ЄС

РІШЕННЯ СУДУ ЄС ЯК ДЖЕРЕЛО ПРАВА ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Ірина Яворська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел.(032) 239-41-99,
e-mail: irynayavorska@hotmail.com*

Проаналізовано роль і значення рішень Суду Європейського Союзу у системі джерел права внутрішнього ринку ЄС. Досліджено вплив рішень Суду ЄС на розвиток галузей права ЄС, правове регулювання у рамках яких безпосередньо пов'язане із забезпеченням функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу. Окрім регулювання нормами установчих договорів, актами вторинного права ЄС, зазначені відносини також підлягають врегулюванню за допомогою рішень Суду ЄС як органу, на який покладається обов'язок тлумачення норм права ЄС. Визначено також необхідність застосування рішень Суду ЄС у процесі імплементації права ЄС у законодавство України.

Ключові слова: Європейський Союз; джерело права; рішення Суду ЄС.

Актуальність дослідження. В умовах розвитку правової системи Європейського Союзу (ЄС), внаслідок її триваючого оновлення, вважаємо актуальним дослідження правової природи рішень Суду ЄС як джерел права внутрішнього ринку ЄС (ідеться про сформовані та такі, які перебувають на стадії формування галузі, а також ті, у рамках яких здійснюється гармонізація законодавства – право компаній (корпоративне право), право інтелектуальної власності, страхове право ЄС).

Забезпечення ефективного функціонування права внутрішнього ринку ЄС, врегулювання господарських відносин між учасниками внутрішнього ринку ЄС зумовлює необхідність вироблення загальних принципів та підходів у їхньому регулюванні на рівні Європейського Союзу. Регулювання зазначених відносин нормами установчих договорів, директив та особливо регламентів вимагає вироблення однакових підходів у регулюванні корпоративних, страхових відносин та відносин, що виникають у сфері інтелектуальної власності. Окрім того, потребують тлумачення не лише ті положення установчих договорів, що регулюють окремі відносини, а й ті, які визначають окремі поняття.

За допомогою директив вдалося гармонізувати ті положення, які б могли застосовувати безперешкодно в рамках будь-яких правових систем, не потребуючи істотної зміни законодавства і не лише господарського, а й податкового, адміністративного, кримінального, банківського в рамках системи права кожної держави. Однак навіть використання директиви як засобу гармонізації законодавства не завжди призводить до синхронного впровадження у законодавство усіх держав-членів відповідних положень. Тому деякі

положення директив, які держави не поспішають імплементувати, тягнуть за собою чи зумовлюють застарівання окремих положень, що призводить до втрати їх актуальності. За таких умов судові рішення відіграють істотну роль і значення в системі джерел права ЄС.

Виходячи з зазначеного, завданням дослідження є: визначення поняття джерела права ЄС, рішення Суду ЄС, дослідження місця і ролі рішень Суду ЄС у формуванні права внутрішнього ринку Європейського Союзу.

Коло джерел права ЄС є надзвичайно широким та визначається особливостями його формування. Як відомо, корпоративне право ЄС є галуззю права, регулювання відносин в рамках якої здійснюється на засадах гармонізації. Зазначене стосується і ряду інших галузей права, які також, забезпечуючи безперешкодне функціонування внутрішнього ринку ЄС, перебувають на стадії формування.

Рівень дослідженості. Окремим питанням функціонування судової системи ЄС, аналізу рішень Суду ЄС у рамках висвітлення функціонування тих чи інших галузей права присвячено праці Н. Комарової, Н. Ебралідзе [10], В. Муравйова, С. Вентковської, А. Дашвуда [12] та ін.

Основна частина. У юридичній літературі форму права визначають як спосіб (прийом, засіб) внутрішньої організації та зовнішнього виразу норм права, зокрема - виразу правил поведінки, що містяться у зазначених нормах. Під дією постійно змінюваного змісту права і під впливом навколишнього середовища форма права не залишається незмінною [6; 34].

Серед чинників, які є визначальними у дослідженні джерел права ЄС, особливе значення належить середовищу їхнього існування, механізмам творення норм права [10], що обумовлюється специфікою права, що застосовують у процесі творення норм права.

Як одна з найдинамічніших правових систем сучасності, правова система Європейського Союзу перебуває у постійному розвитку [14; 31]. Її конституціоналізація здійснюється, на відміну від національних правових систем, не вищими законодавчими органами, що приймають, змінюють чи відміняють конституційні акти, як це, зазвичай, відбувається, а Судом ЄС.

Насамперед зазначимо, що під джерелами права Європейського Союзу розуміють форми зовнішнього виразу норм права Європейського Союзу. Вони характеризуються відсутністю формально закріпленої ієрархії, що пояснюється як неможливістю чіткого віднесення права ЄС до права міжнародної організації чи національного права, так і різноманітністю правових систем держав-членів ЄС, особливістю правової природи Європейського Союзу. Проводячи характеристику джерел права ЄС, слід враховувати особливу природу Європейського Союзу як міжнародної організації [13; 72], що, відповідно, зумовлює специфіку формування норм права в рамках окремих політик чи сфер співпраці ЄС. Формування внутрішнього ринку ЄС, яке завершилось формально 1993 р. зняттям обмежень для руху товарів, послуг та капіталів, також обумовило поштовх правотлумачної діяльності Суду ЄС. Наприклад, у рішенні в справі «Комісія проти Італії» ще 1968 р. Суд Європейських

Співтовариств (з набранням чинності Маастрихтським договором – Суд Європейського Союзу) вирішив, що за змістом ст. 23 Договору під товаром слід розуміти продукцію, яку можна оцінити в грошовому еквіваленті і яка може бути предметом торговельної угоди [2]. У справі «Алмело проти Енерджібедрихф» (1994) Суд ЄС кваліфікував електроенергію як товар [3].

Рішенням Суду ЄС також розмежовано поняття «товари» та «капітал» – Case «Johnson and Woodiviss». Суд визначив товари яка продукцію, яка має комерційну цінність. Ряд рішень Суду ЄС стосується недопущення функціонування застосування прихованих способів обмеження вільної торгівлі в ЄС, наприклад, Case 2/73 Geddo v Ente Natinale Risi [1973] E.C.R. 865 at 879; [1974] 1 C.M.L.R. 13 at 42; Case 34/79 R v Henn and Darby [1979] E.C.R. 3795; [1980] 1 C.M.L.R. 246; Case 8/74, Procureur du Roi v Dassonville [1974] E.C.R. 837.

Можливість безперешкодної діяльності підприємств держав-членів на території Євросоюзу загалом стала важливим чинником, без якого важко уявити становлення економічної інтеграції та функціонування внутрішнього ринку в Євросоюзі. Для оптимального розподілу економічних ресурсів по всій території ЄС підприємці повинні мати змогу обирати для своєї діяльності державу з найсприятливішими економічними, правовими та соціальними умовами та, в разі необхідності, переносити своє місцезнаходження, користуватись нормами права ЄС, які забезпечують зняття бар'єрів, що впливають з відмінностей, які існують між національними правовими системами.

У рамках функціонування корпоративного права ЄС також прийнято рішення ARO Lase №C-190/95, яким визначено критерії співвідношення свободи створення та свободи надання послуг. У рішенні Dassonville Суд ЄС визнав неприпустимим «будь-який торговий припис держав-учасниць, який може прямо чи побічно, реально чи потенційно завдати шкоду торгівлі всередині Співтовариств». У справі *Syndesmos Melon tis Eleftheras Evangelikis Ekkliissias and others* національне законодавство дозволяло передачу управління товариством органу державного управління у разі, якщо такому товариству загрожувала неплатоспроможність. Міністр уряду мав повноваження ухвалювати рішення про збільшення статутного капіталу або капіталізацію заборгованості на користь держави, або державних установ чи державних підприємств. Згідно із цим законодавством, існуючим акціонерам не надавалося переважного права на купівлю акцій додаткової емісії, проведеної за рішенням державного органу. Однак акціонери товариства оскаржили таке рішення і Суд дійшов висновку, що положення ч.1 ст. 25 Першої директиви та ч. 2 ст. 29 Другої директиви (тепер це Директива 2012/30/ЄС) необхідно тлумачити у спосіб, який не передбачає надання дозволу на прийняття рішень про збільшення статутного капіталу без згоди загальних зборів [4;122]. Окрім того, у статті 41 Другої директиви зазначено, що держави-члени можуть відступати від положень статей 25, 26 та 29 доти, доки такий відступ потрібний для ухвалення чи застосування положень, спрямованих на підвищення рівня участі працівників

чи інших категорій осіб, передбачених національним законодавством, у статутному капіталі підприємств.

Однак і тут Суд наголосив, що це не означає, що держави-члени можуть відступати від положень ч.1 ст. 25 Першої директиви та ч. 2 ст. 29 Другої директиви у разі фінансової кризи. Таке положення, сформульоване Судом, знайшло відображення у вітчизняному законодавстві. Отож лише рішенням загальних зборів, відповідно до п. 6 ч. 2 статті 33 Закону України «Про акціонерні товариства», вирішується питання збільшення статутного капіталу акціонерного товариства.

Відповідно до ч. 3 цієї ж статті, повноваження з вирішення питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів, не можуть бути передані іншим органам товариства. Додатково положеннями статті 27 Закону передбачено переважне право акціонерів при додатковій емісії акцій придбавати розміщені товариством прості акції пропорційно частці належних йому простих акцій у загальній їхній кількості.

Судова практика, враховуючи потреби функціонування корпоративного права ЄС, спрямована на захист не лише акціонерів, кредиторів, а й третіх осіб.

Йдеться про необхідність оприлюднення інформації у належному обсязі, у визначених джерелах та відповідні строки. Володіння інформацією про активи товариства, прибутки, результати діяльності, повноваження органів управління товариством забезпечить прогнозованість укладених з товариством угод чи трансакцій щодо його цінних паперів.

Відповідно до положень Першої директиви ЄС, треті особи можуть завжди посилатися на документи, розміщені у реєстраційній справі чи внесені до реєстру. Це забезпечує такі положення ст. 3 Першої директиви: у разі нерозкриття документів (у тому числі конфіденційного характеру), документи товариства та відомості проти нього не можуть бути використані проти третіх осіб). Нерозкриті відомості не можна використовувати проти третіх осіб, за винятком випадків, коли товариство доведе, що треті особи знали про нерозкриті відомості, тобто діяли умисно.

Для захисту інтересів третіх осіб передбачено таке положення: якщо треті особи доведуть, що вони не могли дізнатися про опубліковані відомості протягом 15-ти днів після опублікування, ці відомості не можуть бути використані проти них.

Потреба закріпити відповідні санкції за невиконання зобов'язань щодо розкриття балансового звіту та звіту про фінансові результати, як зазначає О. Кібенко, згідно з вимогами пункту (f) частини 1 ст. 2, що вимагається від держав-членів, була сформульована у ст. 6 Директиви, оскільки найважливішою інформацією про товариство для зацікавлених осіб є інформація про її фінансовий стан.

У справі C-97/96 Суд визначив коло осіб, які вправі подавати позов про застосування таких санкцій. І такими особами, відповідно до рішення Суду ЄС, можуть бути не лише кредитори товариства, а й будь-які інші особи, яких вважають зацікавленими особами.

Отже, вивчення практики Суду ЄС для здійснення процесу гармонізації права ЄС у сфері функціонування компаній з законодавством України є вкрай необхідним, оскільки прийняття низки законів у цій сфері все ж не сприяло вирішенню усіх питань, які отримали регулювання у праві ЄС, включаючи і рішення Суду.

Після набрання чинності Лісабонським договором 1 грудня 2009 року значно розширилася компетенція ЄС у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, 24 травня 2011 р. опубліковано повідомлення Комісії під назвою «Єдиний ринок для прав інтелектуальної власності. Підтримка творчості та інновацій для забезпечення економічного зростання, високоякісної праці та першого рівня виробів та послуг в Європі».

Як зазначає Н. Еннан, вплив прецедентів Суду ЄС на розвиток авторського права і суміжних прав найвідчутніший у тих сферах, які лише частково гармонізовані на рівні ЄС. До таких сфер належить колективне управління майновими правами, приватне копіювання, правовий захист баз даних та інші [9; 113]. Суд ЄС сформулював принципи «специфічного предмета охорони», «вичерпання прав», «міжнародного вичерпання прав» [8; 114].

Враховання рішень Суду ЄС у процесі гармонізації законодавства України з правом ЄС даватиме змогу «створити узгоджені проекти приписів нормативно-правових приписів, які б відповідали правовим стандартам ЄС і не завдавали шкоди правовій системі (нормативній її частині) України» [5; 244]. Як і регулювання діяльності наднаціональних утворень за допомогою директив та регламентів, прийняття рішень Судом ЄС покликане забезпечувати досягнення спільних завдань: сприяти захисту прав акціонерів, товариств, третіх осіб, інвесторів, учасників ринків цінних паперів, забезпечувати безперешкодне та ефективне користування суб'єктами корпоративних відносин їхніми правами.

Висновки. Здійснюючи вплив на формування і розвиток права ЄС, правозастосовча діяльність Суду спрямована на усунення дискримінації, усунення перепон стосовно свободи створення юридичних осіб, користування правами інтелектуальної власності, у забезпеченні ефективного функціонування спільного ринку Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Eu GH,8/74 Dassonville. – Slg.1974. S. 837
2. Case 7-68 Cjmmision v Italy (works of art) [1968] E.C.R. 42; [1969] C.M.L.R. 1.
3. Case C-158/94 Commission v Italy [1997] E.C.R. I-5789
4. Кібенко О. Право товариств (company law) : порівняльно-правовий аналіз агуіс Європейського Союзу та законодавства України / О. Кібенко, А. Пендак Сарбах / [упоряд. Г. Друзенко, наук. ред. О. Кібенко]. – Київ : Юстиніан, 2006. – 496 с.
5. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти) / Л. А. Луць. – Київ, 2003. – 304 с.
6. Марченко М. Н. Источники права : учебное пособие / М. Н. Марченко. – Москва : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 760 с.
7. Москаленко О. М. Джерела права ЄС (міжнародно-правовий аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11 / О. М. Москаленко. – Київ, 2006. – 17 с. ;

Смірнова К. В. Джерела права Європейського Союзу : дис. ... канд.юрид. наук : 12.00.11 / Смірнова Ксенія Володимирівна. – Київ, 2005. – 228 с.

8. *Сорока Н.* Джерела авторського права та суміжних прав у Європейському Союзі / Н. Сорока // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 35. – С. 114–120.

9. *Еннан Р. Є.* Правова охорона інтелектуальної власності та суміжних прав у Європейському Союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку / Р. Є. Еннан // Часопис цивілістики. – 2012. – Вип. 13.

10. *Эбралидзе Н.* Методы правотворчества в ЕС : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Нона Тамазовна Эбралидзе. – Казань, 2004.– 212 с.

11. *Энтин М. Л.* Международные судебные учреждения: роль международных арбитражных и судебных органов в разрешении межгосударственных споров / М. Л. Энтин.– Москва : Международные отношения, 1984. – 161 с.

12. *Dashwood A.* The Future of the Judicial System of the European Union. Oxford and Portland Oregon. Hart Publishing / Alan Dashwood and Angus Johnson, 2001. – 268 p.

13. *Martin A. M.* Instituciones y derecho de la Union Europa / Martin A. M., Nogueras D. J. L. – Madrid, 1996. – P. 72.

14. *Tillotsopn J.* EC Law Text Cases & Materials / Tillotsopn John. – 2nd ed. 1996 First published in Great Britain by Cavendish Publishing, EC Law Text Cases & Materials. – 2nd ed. – 1996. – 562 p.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2017

Прийнята до друку 23.06.2017

DECISIONS BY THE COURT OF JUSTICE OF THE EU AS THE SOURCE OF THE INTERNAL LEGAL RULES OF THE EU

Iryna Yavorska

*Ivan Franko National University of Lviv,
1 Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. +38 (032) 239-41-99,
e-mail: irynayavorska@hotmail.com*

The research analyses the impact of the rulings of the Court of Justice of the EU on the development of various branches of the EU Law, legal regulations for the functioning of the internal market of the EU. Besides, it considers application of the Court's rulings in the process of legal approximation of Ukraine's law to that of the EU.

The novelty of the research lies in the definition of the principles of functioning of enterprises in the EU Member States that ensure economic integration and internal market development in the EU. This is important for the optimal distribution of the resources across all territory of the EU, with enterprisers being able to choose the best state and best economic, legal and social conditions for their business, using relevant EU norms and standards which allow them to relocate business if necessary, if application of the EU law is more attractive compared to their national legislation. Harmonised corporate law of the EU which complement national corporate legislation are implemented in the sources of EU law. The study of these sources is an important initial step in the process of approximation of the Ukrainian law to that of the EU. The study of the rulings by the Court of Justice of the EU relates to various spheres of law, both already in place and those still developing, and which are to be integrated into the Ukrainian law in the process of legal approximation, e.g. the Companies Law (Corporate Law), Intellectual Property Law, EU Insurance Law. The process of analysis of the Court of Justice's judgements will enhance the process of harmonisation of the Ukrainian law, providing the opportunity for setting up «agreed projects of regulations/recommendations and guidance on norms which correspond to the EU standards and directives» which would be beneficial for Ukraine's legal system, for its normative part. Rulings of the Court make provisions for the regulation of supra-national bodies functioning via relevant directives and regulations, for enhancing protection of the rights of shareholders, unions, third persons and investors, securities market participants, for effective relations between subjects of corporate relations. Apart from

being the force for forming and development of the EU Law, the Court's decisions aim at removing discrimination, at ruining barriers for free creating of legal bodies, for effective functioning of the common market of the EU.

Key words: the European Court of Justice; the bodies of the EU; EU law; EU judiciary system; sources of EU legal system; rulings by the Court of Justice of the EU.